

Presentació

Inés de Gispert i Pastor*

Per tal de continuar amb la tradició, que es va iniciar en el primer número de la revista, de dedicar la monografia a l'obra d'autors¹ que per les seves aportacions han contribuït, des de diferents perspectives i àmbits disciplinaris, a enriquir la reflexió sobre la teoria i la pràctica de l'educació, presentem avui les del psicòleg americà J. S. Bruner.

Malgrat que en alguns dels textos que oferim es donen dades biogràfiques de Bruner, no puc fer aquesta presentació sense introduir comentaris relatius a la seva trajectòria com a psicòleg des que comença la seva formació, fins a l'any 1966, període durant el qual es formulen les bases de la seva *Psicologia cultural*.

J. S. Bruner, nascut el 1915 a Nova York, es pot considerar un dels més grans psicòlegs d'aquest segle. Des de la seva època com a estudiant de Psicologia a la Universitat de Durke fins a l'actualitat com a professor a la Universitat de Nova York, podem considerar que ha estat un testimoni crític primer, i posteriorment un dels protagonistes dels grans canvis que s'han donat a la psicologia al llarg d'aquest segle.

La panoràmica de la psicologia el 1930, quan Bruner comença la seva formació, es presenta sota el domini del conductisme com a paradigma i en un moment en què s'inicia la crisi del mateix, la qual, més endavant, en els anys posteriors a la Segona Guerra Mundial, portaria a un canvi profund, quasi paradigmàtic, en la ciència psicològica. Bruner, a l'inici de la seva formació, va viure molt properament el naixement de l'esmentada crisi, que posteriorment contribuiria a aguditzar. Ja des de la seva estada a la Universitat de Durke com a estudiant es començaren a perfilar els seus interessos per temes als quals posteriorment dedicaria les seves recerques: la percepció, la motivació, el processos cognitius de selecció de la informació, etc. El 1938 va anar a Harvard a realitzar els seus estudis de llicenciatura; de la seva experiència en aquesta Universitat i després de

* Inés de Gispert i Pastor és professora titular del Departament de Psicologia Evolutiva i de l'Educació de la Universitat de Barcelona. Imparteix la docència a la Facultat de Formació del Professorat. Va realitzar la tesi de llicenciatura sobre «La perspectiva cognitiva de Jerome S. Bruner». Els treballs de recerca que realitza en l'actualitat se centren en l'anàlisi de la interacció i els mecanismes d'influència educativa a l'escola. Membre del Consell de Redacció de la revista *Temps d'Educació*.

Adreça professional: Departament de Psicologia Evolutiva i de l'Educació. Universitat de Barcelona. Passeig de la Vall d'Hebron, 171. 08035 Barcelona. Tel: 93 4021046, ext. 3255. Fax: 93 4021368. E-mail: igispert@psi.ub.es

(1) Vegeu núm. 1 i núm. 2 de *Temps d'Educació*, dedicats a Paulo Freire i Basil Berstein.

participar en diversos seminaris i conferències impartits pels psicòlegs més reconeguts de l'època, Bruner pensa que «l'objecte d'estudi» de la psicologia «oficial» del moment no era suficient, no estava d'acord amb el «reduccionisme biològic» o el «reduccionisme metodològic experimental» que imperava en la mateixa. Els plantejaments crítics reflexius sobre la indivisibilitat de la psicologia en *Ciències de l'esperit* i *Ciències naturals*, sobre quin hauria de ser el seu objecte d'estudi i el que això comportava per a la recerca han marcat tota la seva trajectòria científica. Aquesta primera estada a Harvard acaba amb l'esclat de la Segona Guerra Mundial. Bruner s'hi va veure implicat, ja que el 1940 comença la seva tesi doctoral amb un tema que té a veure amb la guerra: l'anàlisi de la propaganda radiofònica de les nacions bel·ligerants. Acabada la guerra, torna a Harvard i comença, juntament amb Postman, els treballs sobre la influència dels factors socials, actitudinals, motivacionals i personals en el camp de la percepció. Treballs que foren representatius del moviment conegut com «New Look». Moviment que va suposar una ruptura amb els enfocaments tradicionals des dels quals s'havia estudiat fins al moment la percepció. Avui en dia són clàssics per als manuals de psicologia.

El 1951, Bruner comença les investigacions sobre els processos cognitius superiors que culminen amb la publicació, l'any 1956, de *A Study of Thinking*.² En aquest llibre, Bruner presenta els resultats de la investigació sobre l'activitat de categorització i l'adquisició de conceptes. La publicació d'aquesta obra és considerada com una referència important per la seva contribució a l'anomenada revolució cognitiva dins de la psicologia.

L'estudi sobre el desenvolupament dels processos cognitius és una necessitat que Bruner es planteja en el llibre esmentat, en què al·ludeix a la importància d'investigar les condicions amb què els subjectes es desenvolupen des de la infantesa i que els condueix a codificar la informació de l'entorn d'una determinada manera o d'una altra, per realitzar la seva activitat de categorització. Però juntament amb aquesta necessitat, comencen també les seves reflexions sobre l'educació i el seu paper en el desenvolupament. La seva participació, juntament amb altres psicòlegs i científics de diferents camps —matemàtics, físics, biòlegs, etc.— considerats com a experts, a la conferència de Woods Hole organitzada per l'Acadèmia Nacional de Ciències, l'estiu de 1959, sobre la reforma dels plans d'estudi, dona lloc a l'elaboració d'un informe de Bruner que es publica a l'any 1960 amb el títol *The Process of Education*.³ En aquest informe es recullen el debat i reflexions dels participants a l'entorn de l'educació i el currículum. És també durant aquests anys que Bruner coneix les aportacions de J. Piaget i L. S. Vigotsky a la psicologia.

Desenvolupament cognitiu i educació passen a ser aspectes fonamentals en les recerques i reflexions posteriors de Bruner. Això es reflecteix en

(2) La traducció castellana és *El proceso mental en el aprendizaje*. Madrid: Narcea, 1978.

(3) Traducció castellana: *El proceso de la educación*. México: UTHEA, 1963.

les publicacions, l'any 1966 de *Toward Theory of Instruction*⁴ i *Studies in cognitive growth*,⁵ dues obres que presenten les bases teòriques del pensament de Bruner sobre la importància de la cultura i l'educació en el desenvolupament i l'aprenentatge, així com el paper que tenen les eines — especialment les simbòliques— en aquests processos que fonamentaran i orientaran les seves elaboracions posteriors. Aquesta monografia pretén justament donar a conèixer algunes de les aportacions més rellevants de Bruner pel que fa al cas.

Com es podrà veure en les diferents aproximacions que es fan a la vida i a l'obra de J. S. Bruner en els articles que configuren aquesta monografia, en els temes en què Bruner s'ha endinsat al llarg de la seva trajectòria científica ha deixat aportacions, preguntes i respostes, i camins oberts a noves recerques. Un relat viscut i molt interessant d'aquesta trajectòria fins a la dècada de 1980 el podem trobar a la seva *Autobiographi*.⁶

Amb el primer article de la monografia pretenem que el lector pugui fer una aproximació general als plantejaments de l'obra de J. S. Bruner. Amb aquest objectiu, José Luis Linaza ens presenta uns breus apunts biogràfics de les tres etapes que constitueixen la trajectòria científica de Bruner, la de Harvard, la d'Oxford i la de Nova York. A més, en presenta algunes de les idees, conceptes i temes de reflexió i recerca que considera essencials a l'obra de Bruner i que seran recurrents a tota la monografia.

No podíem presentar el pensament de J. S. Bruner sense tenir en compte les fonts epistemològiques que han influït en el seu treball. L'article següent «Les arrels filosòfiques i antropològiques de la "psicologia cultural" de Jerome Bruner», compleix aquesta funció. Josep Maria Domingo, després de fer una introducció tot valorant les qualitats de la personalitat científica de Bruner en la psicologia del seu temps i en les tres etapes en què desenvolupa la seva tasca, ens presenta els sis aspectes que, segons ell, caracteritzarien el perfil de la «psicologia cultural». El primer seria l'intent d'orientar l'estudi dels comportaments psicològics humans en els marcs socioculturals on se situen i el que això comporta. El segon fa referència a la necessitat d'una psicologia que no adopti enfocaments exclusivament «explicatius» de la conducta, sinó que la component «interpretativa» ha de ser considerada en el seu àmbit com un requisit per comprendre el significat de les accions humanes. El tercer fa referència al fet que la ment humana i la cultura comparteixen els mateixos instruments i materials simbòlics i tenen estructures simbòliques similars. El quart aspecte estaria relacionat amb l'anterior, ja que ment i cultura no únicament tindrien una mateixa naturalesa simbòlica, sinó que ambdós són realitats

(4) Traducció castellana: *Hacia una teoría de la instrucción*. México: UTHEA, 1969.

(5) Traducció castellana: *Investigaciones sobre el desarrollo cognitivo*. Madrid: Pablo del Río, 1980.

(6) Publicada en Lindzey, G.: *The history of psychology in autobiographi*. New York: W. H. Freeman and Company, 1980; i traduïda al castellà a: Bruner, J. S.: *Desarrollo cognitivo y educación*. Madrid: Morata, 1988 (pàg. 209-270).

simbòlicament construïdes mitjançant processos d'interacció social. El cinquè aspecte es refereix a la necessitat de fer una anàlisi psicocultural de naturalesa discursiva. I, per últim, el sisè aspecte fa referència a la necessitat d'estudiar el procés ontogenètic per comprendre com les persones comencen a construir els significats culturals, a aprendre la psicologia popular i a adquirir nivells de competència simbolicoculturals. A més, la «psicologia cultural» ha d'analitzar les institucions i organismes socials on les persones construeixen els seus significats mitjançant relacions transaccionals.

A continuació passa a descriure les fonts filosòfiques de què Bruner es nodreix, i que remetent fonamentalment a la pragmàtica del llenguatge, el constructivisme simbòlic i l'hermenèutica cultural. Tot seguit analitza les fonts antropològicoculturals, especialment les de l'antropologia semiòtica de C. Geertz, que porten a Bruner a conceptualitzar la cultura dins del marc de la seva teoria. L'autor té en compte també altres afinitats que es poden trobar a l'obra de Bruner que provenen de fonts metaetnogràfiques, historiogràfiques, de la crítica literària o de la semiologia. L'article acaba amb unes reflexions crítiques molt interessants sobre el rerefons ètic i polític de l'obra de Bruner.

En l'article següent, el tercer, Teresa Mauri tracta del concepte d'educació en la psicologia de Bruner. Per fer-ho, es remet als vincles entre el desenvolupament, l'aprenentatge, la cultura i l'educació dels éssers humans. Són processos íntimament relacionats tant en la filogènesi com en l'ontogènesi. El desenvolupament de les capacitats humanes és un procés dependent de la interacció amb els altres —els adults o els membres més capaços de l'espècie—, que ens ajuden a l'apropiació dels instruments i eines culturals, en especial les simbòliques. Les capacitats humanes s'amplifiquen gràcies a aquest procés d'apropiació que es porta a terme en les pràctiques educatives. Aquestes pràctiques són situades i impliquen una relació asimètrica entre experts i novells. A partir d'aquest plantejament, Teresa Mauri va introduint-nos als conceptes bàsics sobre els quals Bruner fonamenta l'educació, com són el de bastida, formats i negociació de significats. Aquest últim passa a ser un procés essencial en les situacions educatives, el llenguatge de l'educació és l'instrument mitjançant el qual els participants en situacions educatives negocien i recreen els significats culturals. En aquest sentit es parla de «l'educació com a fòrum de debat dels significats culturals», títol del article. Teresa Mauri, fa una reflexió sobre les repercussions que aquests plantejaments de Bruner han tingut i tenen en l'educació escolar, tant pel que fa referència a la planificació, com per tot allò que es refereix a les pràctiques educatives escolars. El text acaba amb una breu síntesi valorativa de les principals aportacions que l'autora considera que Bruner ha fet a l'educació.

Com ja hem avançat, Bruner atorga un paper fonamental a les eines simbòliques i especialment al llenguatge per al desenvolupament de les capacitats humanes. En efecte, Bruner s'uneix als que pensen en el llen-

guatge com a específic de l'espècie humana, i pensa que gràcies a la possessió de l'esmentat instrument, l'espècie ha evolucionat en el sentit del pensament hipotètic-deductiu. La seva aparició en l'evolució filogenètica va fer possible que les formes del llenguatge arribessin a ser d'una classe accessible per a l'aprenentatge dels éssers humans. Tal plantejament conduirà Bruner a la necessitat d'estudiar l'ontogènesi del llenguatge. Bruner rebutja les tres concepcions que han estat imperants en relació al tema. D'una banda, la que veu a l'infant realitzant un «tour de force» inductiu a partir del bany lingüístic que rep. D'altra banda, la que prima el desenvolupament cognitiu, atorgant al llenguatge un paper subsidiari i considerant-lo una simple manifestació d'aquest. Per últim, la que concep l'adquisició de l'estructura lexicogramatical completament independent d'un coneixement anterior de la realitat o d'una interacció social privilegiada amb els parlants d'un idioma. L'article de Ignasi Vila, el quart d'aquest monogràfic, tracta justament sobre aquest tema: l'adquisició del llenguatge en J. S. Bruner. Ignasi Vila fa una breu presentació del moment —anys 70— i del context científic —Universitat d'Oxford— en què Bruner comença els seus treballs i sobre les possibles influències rebudes. A continuació passa a explicar-nos com neix la noció bruneriana de Sistema de Suport per l'Adquisició del Llenguatge (LASS), a partir de la revisió que Bruner fa de les propostes de Chomsky, més específicament del Language Acquisition Device (LAD) i sense rebutjar-les obertament. Bruner pensa que el llenguatge s'adquireix gràcies al seu ús. Abans d'accedir als usos del llenguatge pròpiament dit, hi ha un conjunt de prerequisits comunicatius que són fonamentals per l'adquisició del llenguatge. La interacció privilegiada que els nadons estableixen amb la mare i els seus cuidadors, permet que la comunicació prelingüística complexi funcions que després seran assumides pel llenguatge. El text d'Ignasi Vila explica com són aquests processos des de la perspectiva de Bruner; per fer-ho, es remet a les nocions de biologia del significat, acte de parla, format, intersubjectivitat i bastida. Les aportacions tant conceptuals com empíriques de Bruner sobre l'adquisició del llenguatge han estat fonamentals per a treballs que es porten a terme en l'actualitat sobre pràctiques educatives familiars i escolars.

Com el lector haurà pogut veure fins aquí, el paper de la cultura i l'educació en el desenvolupament psicològic dels éssers humans serà un tema recurrent en el conjunt de la monografia, com ho és en el pensament de Bruner. No és casualitat que la darrera publicació de l'autor se centri justament en aquest tema. En l'últim article que presentem «La psicologia cultural de l'educació de Bruner», Derek Edwards fa una valoració crítica d'aquest últim llibre que Bruner ha publicat: *The culture of education* editat l'any 1996.⁷ Edwards sintetitza el que, al seu entendre, Bruner vol abastar amb l'obra: el concepte d'educació en la «psicologia cultural». Edwards valora tant la profunditat i l'erudició del pensament de Bruner, com la seva humanitat i el seu treball contra la desintegració de la psicologia com a

(7) Traducció castellana: *La educación, puerta de la cultura*. Madrid: Visor, 1997.

disciplina, aspecte que més endavant tractarà precisament com la força i la feblesa de Bruner. Edwards fa una anàlisi dels temes tractats en el llibre. Comença amb la metàfora de «el joc d'eines», valorant-ne els límits, assenyalant, entre aquests, el fet que Bruner separi conceptualment l'eina i la persona que l'utilitza (això li permet retornar a la psicologia), en comptes d'orientar-se cap a l'estudi de pràctiques. Per Edwards «les pràctiques» serien les unitats bàsiques d'anàlisi i explicació enteses com a seqüències d'activitat social, de discurs natural, o d'interacció social. La crítica fonamental que Edwards retreu és que quan es pren com a objecte d'estudi l'educació, i ens preguntem què cal descriure i analitzar, Bruner sempre torna a la psicologia, a la ment. Edwards creu que cal fer estudis empírics complets de parla en situació d'aula o fonamentats en l'estudi de parla situada en general. Un altre aspecte que Edwards valora i critica es refereix a com Bruner promou la importància de la narrativa en la cultura i el pensament. Bruner estableix una distinció entre els dos models de percepció i llenguatge que convencionalment serien els que es refereixen al pensament logicocientífic i el narratiu —aquest últim fonamental en la psicologia cultural. Aquesta distinció no aconsegueix saltar la barrera entre les exigències de formalització de la psicologia computacional i els enfocaments més interpretatius que permeten la comprensió de les formulacions confuses situades i orientades cap a l'acció del discurs i la narrativa quotidians. A més, Edwards continua la seva valoració sobre la psicologia cultural discursiva de Bruner, que considera més una visió teòrica que no pas empírica sobre el que pot ser i ha de ser l'educació. La crítica fonamental seria que, tot considerant l'educació com un procés essencial per a la psicologia, Bruner retorna sempre al subjecte psicològic. Aquest retorn il·lustra la voluntat integradora de Bruner que, com ha estat esmentat més amunt, Edwards considera alhora la força i feblesa de la seva obra. Malgrat ser fidel a tota la seva trajectòria intel·lectual, la visió de conjunt de Bruner esdevé forçada per a Edwards.

No voldria acabar aquesta presentació sense assenyalar que les aportacions que s'ofereixen en aquesta monografia no esgoten la riquesa i profunditat del pensament de Bruner. Esperem que tot plegat serveixi perquè el públic lector pugui fer una aproximació al coneixement de l'obra de l'autor, l'abast de la qual encara és poc coneguda al nostre país.